

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA

**EKOŽENKLINIMO BEI EUROPOS BENDRIJOS
APLINKOSAUGOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOS
(EMAS) GALIMYBIŲ STUDIJA**

2006

TURINYS

<u>EUROPOS BENDRIJOS APLINKOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOS (EMAS) DIEGIMO KONSULTAVIMO, VERTINIMO IR REGISTRAVIMO IŠLAIDŲ DALINIO KOMPENSAVIMO TVARKOS PROJEKTAS.....</u>	<u>27</u>
<u>APLINKOS VADYBOOS SISTEMOS DIEGIMO KONSULTAVIMO, VERTINIMO IR REGISTRAVIMO PAGAL EMAS REGLAMENTĄ IŠLAIDŲ SUVESTINĖ.....</u>	<u>30</u>

1. ĮVADAS

Pagrindinis darbo tikslas - įvertinus ekoženkinimo bei Europos Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) skatinimo Lietuvos organizacijose galimybes, nustatčius šių priemonių taikymą skatinančius veiksnius ir kliūtis bei įvertinus kitų Europos Sąjungos šalių patirtį, parengti priemonių planą ekoženkinimo ir EMAS diegimo Lietuvos organizacijose skatinimui.

Darbo uždaviniai:

1. Įvertinti ekoženkinimo bei Europos Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) diegimo Lietuvos organizacijose įtaką darniam vystymuisi, atsižvelgiant į šių priemonių įtaką pramonės įmonių konkurencingumui ir aplinkos apsaugos veiksmingumui.
2. Atlikti Europos Sąjungos politikos dėl ekoženkinimo bei EMAS diegimo ir skatinimo analizę.
3. Nustatyti ekoženkinimo ir EMAS diegimą skatinančius veiksnius ir kliūtis, remiantis pramonės įmonių, diegiančių EMAS ar taikančių ekoženkinimą, patirtimi.
4. Išanalizuoti ekoženkinimo naudojimo įtaką ekologinio gaminių projektavimo taikymui (t.y. nustatyti koku būdu ekoženkinimo naudojimas gali užtikrinti ekologinio gaminių projektavimo taikymą), atlikti gaminių aplinkosauginių deklaracijų taikymo galimybių analizę.
5. Įvertinti ekoženkinimo sistemos Lietuvoje efektyvumą, pateikiant rekomendacijas dėl tolesnės veiklos ekoženkinimo srityje.
6. Atlikti EMAS diegimo įtakos prevencinių inovacijų generavimui įmonėse analizę (t.y. nustatyti koku būdu EMAS diegimas užtikrina prevencinių inovacijų generavimą įmonėse).
7. Įvertinti kitų Europos Sąjungos šalių patirtį skatinant ekoženkinimą ir EMAS.
8. Parengti priemonių planą ekoženkinimo ir EMAS diegimo Lietuvos organizacijose skatinimui.

Darbas atliktas remiantis šiais išėjties duomenimis:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 10 d. nutarimu Nr. 28 “Dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl organizacijų savanoriško dalyvavimo Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje (EMAS) (EB) Nr. 761/2001 taikymo”.
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu dėl organizacijų savanoriško dalyvavimo Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemoje (EMAS) (EB) Nr. 761/2001.
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu dėl pakeistos Bendrijos ekologinio ženklo suteikimo sistemos, (EB) Nr. 1980/2000, 2000 m. liepos 17 d.
- Subalansuotos pramonės plėtros programos projektu (LR Ūkio ministerija).

Taip pat remtasi kitais su darbo tematika susijusiais Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos dokumentais, tiesioginio šios galimybių studijos rengėjų darbo su pramonės įmonėmis, diegiant EMAS, ekoženkinimą, ekologinį projektavimą, kitas prevencines inovacijas, patirtimi.

Rengiant šią galimybių studiją, ypatingas dėmesys buvo skiriamas nagrinėjamų priemonių įtakai darniam vystymuisi, pramonės įmonių konkurencingumui, inovacijų skatinimui ir aplinkos apsaugos bei ekonominiam veiksmingumui.

Rengiant priemonių plano ekoženkinimo ir EMAS diegimo Lietuvos organizacijose skatinimui analizuotos tokios priemonių grupės: informacijos platinimas, mokomoji veikla ir kompetencijos didinimas, finansinės priemonės, kitos skatinimo priemonės.

Šio darbo ataskaitą sudaro: įvadas, analitinė dalis, išvados, priemonių planas ekoženkinimo ir EMAS diegimo Lietuvos organizacijose skatinimui.

Pagrindiniai darbo vykdytojai - KTU Aplinkos inžinerijos instituto (toliau APINI) darbuotojai:

- Prof. habil. dr. Jurgis Staniškis,
- Mag. Valdas Arbačiauskas.

2. ANALITINĖ DALIS

2.1. Ekoženkinimo bei Europos Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) diegimo Lietuvos organizacijose įtaka darniam vystymuisi

Darnaus pramonės vystymosi koncepcija

Darnus vystymasis yra vystymasis, užtikrinantis dabartinius ir ateities kartų poreikius. Darnaus vystymosi koncepcija apima tris dimensijas: aplinkos apsaugos, ekonominę ir socialinę. Pastaruoju metu darniam vystymuisi pasaulyje, ypač Europos Sąjungos šalyse, skiriama vis daugiau dėmesio.

Siekiant išsaugoti švarią ir sveiką aplinką, verslo sąlygos tampa vis sudėtingesnės. Prevencinės aplinkos vadybos principų, kuriais remiasi darnus pramonės vystymasis, taikymas pramonės įmonių veikloje tampa vis svarbesniu konkurencingumo didinimo veiksmu. Kita vertus, darnus vystymasis atveria naujas verslo galimybes, pvz.: aplinkos apsaugos požiūriu priimtinesnių procesų bei produktų vystymui ir su tuo susijusiu naujų rinkų atvėrimu. Taigi pramonės vaidmuo darnaus vystymosi procese yra akivaizdus.

Darnus pramonės vystymasis gali būti apibrėžtas kaip strategija, užtikrinanti dabartinius įmonių bei visų suinteresuotųjų šalių poreikius ir gamtinių išteklių išsaugojimą ateities kartoms. Šis apibrėžimas įtvirtina darnaus vystymosi koncepcijos, kurią pasiūlė Pasaulinė aplinkos apsaugos ir plėtros komisija, esmę ir pabrėžia pramonės įmonių ir visų suinteresuotųjų šalių (vartotojų, darbuotojų, tiekėjų, investuotojų ir visuomenės, kurią teigiamai ar neigiamai veikia pramonės veikla) interesus.

Tačiau šis apibrėžimas yra pernelyg abstraktus ir nenurodo atskiroms organizacijoms aiškių gairių koku būdu jų veikla galėtų prisidėti prie darnaus vystymosi įgyvendinimo. Todėl darnus pramonės vystymasis gali būti interpretuotas kaip nuolatinio pramonės veiksmingumo didinimo procesas, kurio galutinis tikslas – pramonės įmonių aplinkos apsaugos, ekonominio ir socialinio veiksmingumo optimizavimas.

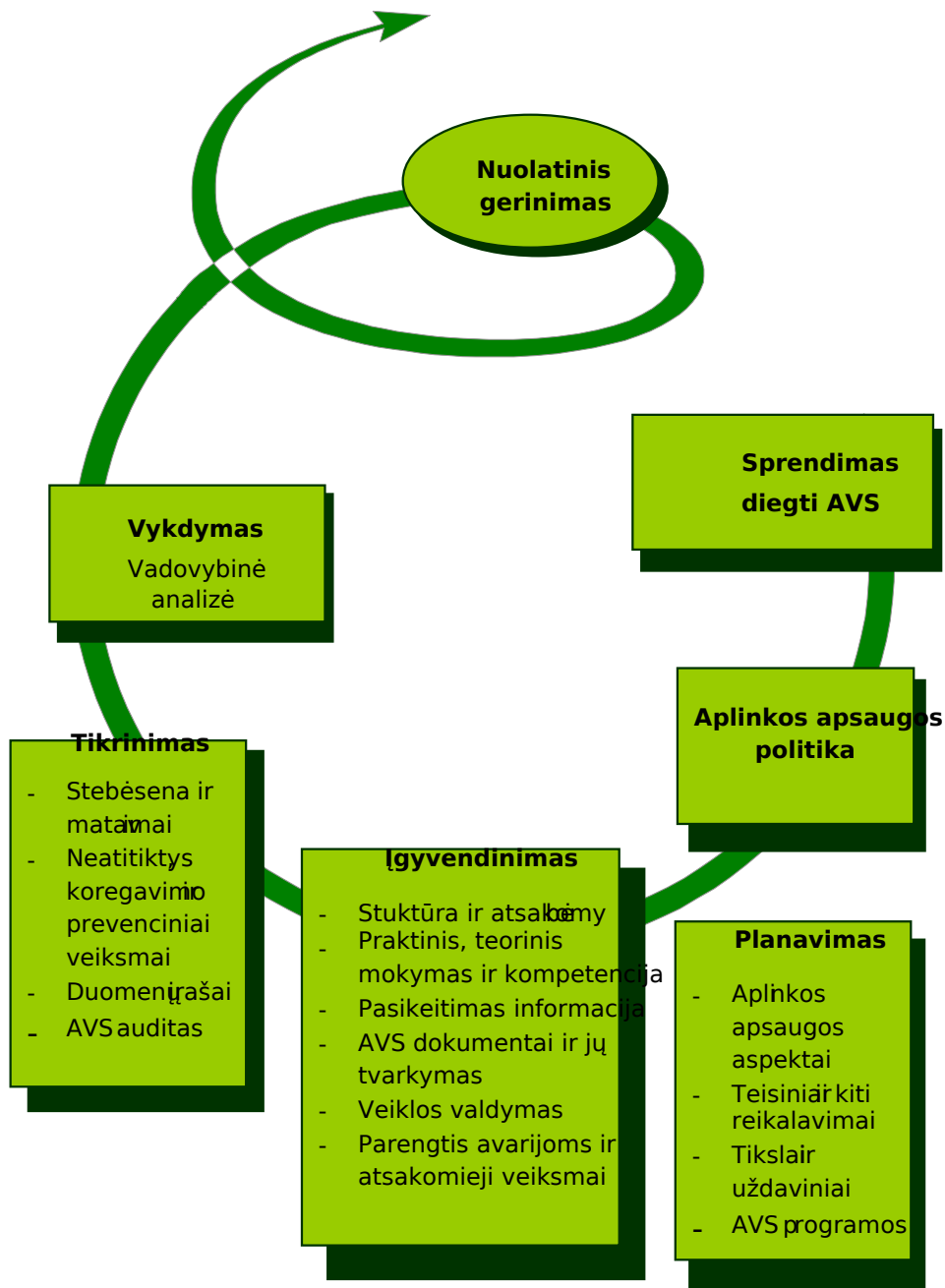
Šis tikslas bus pasiektas tik tada, kai daugumoje įmonių bus integruotai ir sistemingai taikomos pagrindinės darnaus pramonės vystymosi priemonės, įgalinančios didinti aplinkos apsaugos, ekonominį ir socialinį veiksmingumą vienu metu. Akivaizdu, kad šios priemonės turi apimti gamybos procesų, vadybos procedūrų ir su gaminiais susijusio veiksmingumo didinimą bei pasikeitimo informacija su kitomis suinteresuotomis šalimis stiprinimą.

Pagrindinės priemonės, atitinkančios šiuos kriterijus: tinkamai įdiegtos vadybos sistemos, švaresnė gamyba, ekologinis gaminių projektavimas (pagrįstas produktų būvio ciklo įvertinimu) ir veiksmingumo ataskaitos (pagrįstos veiksmingumo rodiklių taikymu).

Su šiomis priemonėmis glaudžiai siejasi ir šio tiriamojo darbo objektas: Europos Bendrijos Aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS) bei ekoženkinimas.

Aplinkos vadybos sistemos esmė

Aplinkos vadybos sistemų esmė yra nuolatinio gerinimo ciklo sukūrimas įtraukiant visus organizacijos darbuotojus. Aplinkos vadybos sistemos gali būti sertifikuojamos pagal tarptautinį standartą ISO 14001 ir (arba) registruojamos pagal ES Aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemą (EMAS). Aplinkos vadybos sistemos struktūra pateikta 1 pav.

1 pav. Aplinkos vadybos sistemos struktūra

EMAS reglamento ir ISO 14001 standarto struktūra ir reikalavimai yra tokie pat, tačiau EMAS reglamente yra keli papildomi reikalavimai (1 lentelė). EMAS reikalauja trečiosios šalies patvirtintos aplinkos apsaugos ataskaitos, kurioje aprašoma organizacija, jos poveikis aplinkai, tikslai, uždaviniai ir aplinkos apsaugos veiksmingumas. Ši informacija turi būti atnaujinama kiekvienais metais ir prieinama visuomenei. Taip pat EMAS reglamentas reikalauja atlikti pirminę aplinkos apsaugos apžvalgą.

5 lentelė. EMAS reglamento ir ISO 14001 standarto skirtumai, siekiant oficialaus aplinkos vadybos sistemos pripažinimo.

EMAS REGLAMENTAS	ISO 14001
Privaloma pradinė aplinkosaugos analizė	Laisvai pasirenkamas pradinės informacijos surinkimo būdas
Vertinimo kriterijai turi būti prieinami visuomenei	Šis reikalavimas nenumatytas
Darbuotojų dalyvavimas nustatant tikslus	Šis reikalavimas nenumatytas
Tiekėjai ir subrangovai turi tenkinti aplinkosaugos politikos reikalavimus	Šis reikalavimas nenumatytas
Visapusiškas vidinis auditas atliekamas ne rečiau nei kas trejus metus	Periodiškumas nenurodytas
Siūloma naudoti veiksmingumo indikatorius	Šis reikalavimas nenumatytas
Vieša aplinkosaugos veiksmingumo ataskaita	Šis reikalavimas nenumatytas

Organizacijoms, įdiegusioms AVS pagal ISO 14001 standartą, galima nesunkiai gauti ir EMAS registraciją. Šioms organizacijoms reikia padaryti tik kelis pakeitimus esminiuose AVS elementuose bei papildyti sistemą keliais papildomais elementais:

1. *Pradinė aplinkosaugos analizė* – EMAS reglamentas reikalauja atlikti pradinę aplinkosaugos analizę organizacijos aplinkosaugos aspektams nustatyti. Tačiau, kai organizacija jau yra įdiegusi AVS pagal ISO 14001 standartą ir joje jau atsižvelgta į visus EMAS reglamento 4 priede išdėstytus aplinkosaugos reikalavimus, jai nereikia atlikti oficialios aplinkosaugos analizės;
2. *Aplinkos apsaugos ataskaita* – organizacija turi parengti aplinkosaugos ataskaitą, paremtą AVS audito rezultatais. Organizacija turi užtikrinti, kad aplinkosaugos ataskaita atitiktų visus EMAS reglamento 3 priedo reikalavimus, ir turėtų patikrinti, ar visi duomenys, gauti iš aplinkosaugos vadybos sistemos, aplinkosaugos ataskaitoje yra pateikti teisingai;
3. *Aplinkosaugos ataskaitos ir aplinkos apsaugos veiksmingumo patikrinimu* – norint gauti AVAS registraciją reikia, kad aplinkosaugos ataskaitą būtų patvirtinta trečiosios šalies. Šio proceso metu yra patikrinama, ar ataskaita atitinka 3 priedo reikalavimus, ir ji yra viešai skelbiama.

Ekoženkinimo esmė

Ekologiškai švaresnių gaminių paklausa yra pagrindinis veiksnys, skatinantis pramonės įmones gaminti gaminius, atsižvelgiant į poveikį aplinkai per visą gaminio būvio ciklą. Vartotojas renkasi prekę, atsižvelgdamas į daugelį kriterijų, ne tik į kainą.

Ekoženkinimas yra dažniausiai naudojamas informacijos apie produktų aplinkosaugines savybes teikimo būdas vartotojams. Pagrindinis ekoženkinimo tikslas – skatinti labiau subalansuotą produktų gamybą ir vartojimą.

Tarptautinė standartų organizacija (ISO) išskiria trijų tipų ekoženkinimą:

- *ISO I tipas – nepriklausomos, trečios šalies patvirtinti aplinkosauginiai ženklai*, kuriais paprastai ženklinamos plataus vartojimo prekės. ISO pirmojo tipo aplinkosauginio ženkinimo programos yra savanoriškos ir paremtos daugeliu kriterijų. Jos suteikia ženklus aplinkosauginiu požiūriu pranašesniems per visą būvio ciklą produktams. Tokio ekoženklų pavyzdys – Europos Bendrijos ekoženklas.
- *ISO II tipas – įmonių aplinkosauginiai pareiškimai*, dažniausiai informuojantys apie kažkurį vieną produkto poveikio aplinkai aspektą, pvz., energijos vartojimo efektyvumą arba gamybą iš palankesniu aplinkai būdu išgautų žaliavų. Aplinkosauginiai įmonių pareiškimai dažnai vadinami pirmos šalies ženkliniu, nes ženklų patikimumas nėra patvirtinamas nepriklausomos organizacijos. Pavyzdys – gamintojo deklaravimas, kad gaminyje yra x proc. antrinių žaliavų.
- *ISO III tipas – standartizuoto turinio aplinkosauginės gaminių deklaracijos*, suteikiančios kiekybinę informaciją apie gaminius, dažniausiai indeksų ar rodiklių forma. Deklaracijose tik pateikiama informacija apie pagrindinius poveikius aplinkai bei kita su aplinkos apsauga susijusi informacija (pvz.: pavojingos cheminės medžiagos gaminyje, informacija apie antrinių komponentų panaudojimą ar perdirbimą, informacija apie atliekų tvarkymą), o teisė vertinti gaminio kokybę aplinkos apsaugos požiūriu paliekama vartotojui. Šio tipo ekoženkinimas įgalina informacijos apie gaminius palyginimą. Pavyzdys – „ITT Flygt AB“ aplinkosauginės gaminio deklaracijos šioje kompanijoje gaminamiems siurbliams.

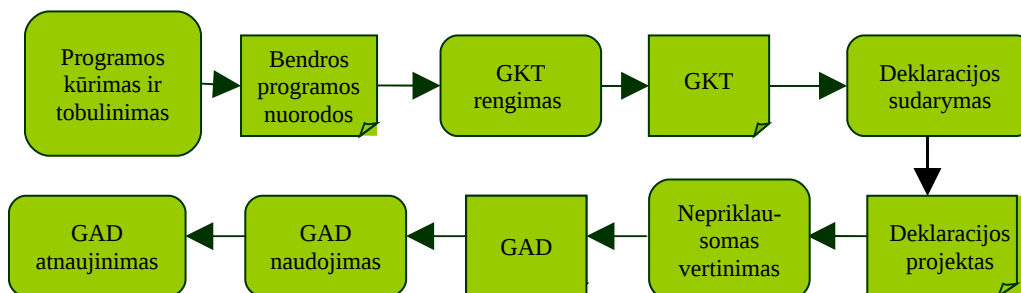
Labiausiai paplitęs ISO I tipo ekoženkinimas. Tačiau kai kuriose Europos Sąjungos šalyse (Švedijoje, Vokietijoje, Danijoje, Norvegijoje) vis daugiau taikomos ir gaminių aplinkosauginės deklaracijos (GAD). Deklaracija paprastai susideda iš trijų dalių:

1. Organizacijos ir jos gaminių ar paslaugų aprašymas (gaminio sudėties deklaracija);
2. Aplinkos apsaugos veiksmingumo deklaracija;
3. Kita informacija iš organizacijos (perdirbimo deklaracija) ir informacija apie sertifikavimo instituciją.

Gaminio aplinkosauginės deklaracijos pagrįstos būvio ciklo įvertinimu (BCI). GAD apibrėžia, kaip, pagal nustatytus, ISO 14040 serijos standartais pagrįstus kriterijus, įvertinami aplinkos apsaugos duomenys ir pateikiama ir papildoma kokybinė ir kiekybinė informacija. Deklaracijoje privaloma įtraukti informaciją apie žaliavų išgavimą, energijos naudojimą ir efektyvumą, gaminio sudėtį, išlakas, dirvožemį, vandenį, atliekų susidarymą ir poveikį aplinkai. Gali būti informacija apie tai, kaip naudojantys gaminį galėtų sumažinti poveikį aplinkai, apie antrinių panaudojimą ir perdirbimą, taip pat išardymą ir atliekų tvarkymą.

Specialus GAD ženklas išsiskiria iš kitų tipų ženklų, suteikiančių aplinkos apsaugos informacijos apie gaminius ir paslaugas. GAD emblema gali būti naudojama reklamoje, ant gaminių ir jų pakuočių. GAD sistema taikoma visoms gaminių grupėms ir paslaugų tipams, užtikrinant informacijos objektyvumą, palyginamumą ir patikimumą.

ISO III tipo ženklavimo programa yra savanoriška, tačiau yra bendros programos administravimo ir vykdymo taisyklės. Programos koordinatoriumi gali būti įmonė ar įmonių grupė, pramonės sektorius ar prekybos asociacija, nepriklausoma institucija, tokia kaip vyriausybės padalinys ar universitetas. Programos koordinatorius kuria ir vykdo programą (2 pav.).

1 pav. III tipo deklaracijos programos kūrimo ir vykdymo schema (pagal ISO DC 14025)

Ekoženkinimo taikymo ir EMAS diegimo įtaka darniam vystymuisi

EMAS diegimas iš esmės atitinka darnaus vystymosi principus ir šios sistemos įgyvendinimas atskirose organizacijose prisideda prie darnaus vystymosi proceso, nes remiantis EMAS reglamentu gali būti įdiegta veiksminga aplinkos vadybos sistema, pagrįsta švaresnės gamybos ir ekologinio gaminių projektavimo principų taikymu. EMAS aiškiai apibrėžia ir visuomenei bei kitoms suinteresuotoms šalims prieinamų aplinkos apsaugos ataskaitų rengimo principus.

Ekoženkinimo taikymas atskirose organizacijose taip pat prisideda prie darnaus vystymosi proceso, nes gali skatinti ekologini gaminių projektavimą šiose organizacijose. Labai svarbu ir tai, kad organizacijos, dalyvaudamos ekoženkinimo sistemose prisideda prie darnaus vystymosi principus atitinkančio vartojimo skatinimo, nes vartotojams suteikiama galimybė rinktis aplinkos požiūriu geresnius produktus.

EMAS įdiegimas ir dalyvavimas ekoženkinimo sistemose prisideda prie organizacijų konkurencingumo didinimo. EMAS įdiegimas gerina organizacijų įvaizdį, didina verslo partnerių ir kitų suinteresuotų šalių pasitikėjimą, sudaro prielaidas didinti aplinkos apsaugos ir ekonominį veiksmingumą. Ekoženkinimas padeda plėsti rinkas įmonių gaminiams, skatina gerinti gaminių aplinkosaugines charakteristikas, kai kuriais atvejais netgi mažinant gaminių savikainą.

Apibendrintai galima teigti, kad EMAS diegimas ir ekoženkinimo taikymas yra skatintinas, nes prisideda prie darnaus vystymosi ir šių organizacijų konkurencingumo didinimo bei šalies ekonominio potencialo didinimo.

2.2. Europos Sąjungos politika dėl ekoženkinimo bei EMAS diegimo ir skatinimo

Europos Bendrijos Ekoženkinimo ir EMAS diegimo ir skatinimo politika visų pirma siejasi su Europos Sąjungos darnaus vystymosi politika. Darnaus vystymosi koncepcija yra įvardinta Europos Sąjungos sutarties 2-ame straipsnyje kaip Europos Sąjungos prioritetas, pabrėžiant aplinkos apsaugos, ekonominio ir socialinio progreso skatinimą. Europos Sąjungos sutarties 6-asis straipsnis reikalauja aplinkos apsaugos aspektų integravimo į kitas Europos Sąjungos politikos ir veiklos sritis, ypač susijusias su darniu vystymusi – subalansuojant aplinkos apsaugos, ekonominius ir socialinius tikslus.

Europos Bendrijos Šeštoji aplinkos apsaugos veiksmų programa nustatė aplinkos apsaugos tikslus ir prioritetus ir numato priemones, kurios bus naudojamos šiems tikslams pasiekti. Šioje programoje aiškiai įvardinta ir ekoženkinimo bei EMAS diegimo svarba. Pabrėžiama, kad saugesnių aplinkos atžvilgiu gaminių ir paslaugų paklausa gali būti kuriama informacinėmis bei mokomosiomis priemonėmis ir užtikrinant, kad produktų kainos atspindi kaštus, susijusius su neigiamu poveikiu aplinkai. Paklausos tokiems produktams atsiradimas skatina pramonės įmones diegti inovacijas ir naujus vadybos metodus, o tai skatina įmonių augimą, pelningumą, konkurencingumą ir naujų darbo vietų kūrimą.

Naujas galimybes Europos Bendrijos ekoženkinimo sistemai ir EMAS atveria naujosios viešųjų pirkimų direktyvos, kuriomis aplinkos apsaugos aspektas integruojamas į viešuosius pirkimus, ir neseniai paskalbtas viešųjų pirkimų vadovas. Tai turėtų padėti valdžios institucijas pasinaudoti Europos Bendrijos ekoženkinimo sistema ir joje nustatytais kriterijais arba kitomis analogiškoms sistemomis, kuriose numatyta teikti išsamią informaciją apie prekę, ir priimti politinį sprendimą per viešuosius pirkimus rinktis aplinkos požiūriu geresnes prekes ir paslaugas.

ES politika dėl ekoženkinimo taikymo ir skatinimo

Ekoženkinimas yra Europos Bendrijos Integruotos produktų politikos (IPP) dalis. Europos Komisija ieško būdų mažinti gaminių daromą poveikį aplinkai, vertinant visą jų būvio ciklą. Pagrindiniai integruotos produktų politikos tikslai - tenkinti vartotojų poreikius su kiek įmanoma mažesniu poveikiu aplinkai ir mažinti taršos bei atliekų kiekius jų susidarymo vietoje. Siekiant šių tikslų taikomos ekologinio projektavimo ir būvio ciklo vertinimo priemonės saugesnių aplinkos atžvilgiu gaminių gamybai ir ekonominės (pvz., mokesčių diferenciacija, gamintojo atsakomybė) bei informacinės (pvz., ekoženkinimas) priemonės tokių gaminių paklausos kūrimui. Visų pirma Europos Sąjungoje skatinama savanoriška įmonių veikla bei įvairių suinteresuotų grupių bendradarbiavimas šioje srityje.

Taigi, Europos Bendrijos ekoženkinimo suteikimo sistema yra platesnės strategijos, kuria siekiama skatinti aplinką tausojančią gamybą ir vartojimą, dalis. Šis siekis gali būti įgyvendintas dalyvaujant sistemoje, į kurią yra integruota į gaminių būvio ciklą orientuota politika, kaip numatyta Šeštojoje aplinkos apsaugos veiksmų programoje. Pagrindiniai sistemos tikslai – užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygį ir atsieti priklausomybę tarp ekonomikos augimo ir neigiamo poveikio aplinkai – atitinka Lisabonos strategiją dėl Europos Sąjungos ekonominio ir socialinio atsinaujinimo bei darnaus vystymosi strategiją.

Komunikate dėl integruotos produktų politikos dar konkrečiau siūloma sukurti naują strategiją su gaminiiais susijusioms aplinkos apsaugos strategijoms stiprinti ir perorientuoti bei

mažiau aplinkai kenkiančių prekių rinkai plėtoti. Europos Bendrijos ekoženklų suteikimo sistema yra viena iš priemonių, galinčių padėti tai pasiekti.

Europos Bendrijos ekoženkinimo sistema taip pat yra susijusi su daugybe įvairių priemonių, skatinančių švaresnę gamybą ir aplinkos apsaugos technologijų plėtrą bei diegimą. Pripažįstama, kad šios sistemos struktūros, procedūros ir žinios yra tvirtas išeities taškas kuriant ekologinio gaminių projektavimo priemones (pvz., pasiūlytoje direktyvoje dėl elektros energiją naudojančių gaminių ekologinio projektavimo).

Pripažįstama, kad Europos Bendrijos ekoženklas dar nėra patenkinamai įsiskverbęs į rinką ir kad sistemą reikia tobulinti. Todėl numatoma, kad atlikus įvertinimą dėl sistemos veiksmingumo skatinant aplinką tausojančią gamybą ir vartojimą, bus teikiami pasiūlymai, kaip sistemą pakeisti, kad ji kuo labiau skatintų darnų vystymąsi ir būtų kuo patrauklesnė ūkio subjektams, ypač mažoms ir vidutinėms įmonėms.

Nors Europos Sąjungos politikoje iki šiol daugiausia buvo skiriama ISO I tipo ekoženkinimui - Europos Bendrijos ekoženklui, auga susidomėjimas ir ISO III tipo ekoženkinimu - aplinkosauginėmis gaminių deklaracijomis. Pastarojo tipo ekoženkinimas glaudžiai siejasi su tokiais Europos Sąjungos remiamomis priemonėmis kaip Integruota produktų politika, „žalieji“ viešieji pirkimai, ekologinis gaminių projektavimas, būvio ciklo įvertinimas ir pan. Europos Komisija finansuoja keletą projektų, kuriais siekiama įvertinti šiuo metu veikiančias aplinkosauginių gaminių deklaracijų sistemas, adaptuoti aplinkosauginių produktų deklaracijų taikymą mažų ir vidutinių įmonių poreikiams ir pan.

ES politika dėl EMAS diegimo ir skatinimo

EMAS reglamentas sukuria prielaidas įmonėms savanoriškai diegti aplinkos vadybos sistemas ir periodiškai publikuoti akredituotų vertintojų patikrintas aplinkos apsaugos veiksmingumo ataskaitas. Nepaisant gana didelio Europos Sąjungos šalių organizacijų susidomėjimo šia sistema, būtinai papildomos priemonės siekiant, kad kuo daugiau įmonių diegtų EMAS. Europos Sąjungos šalys skatinamos supaprastinti aplinkos apsaugos leidimų išdavimo ir atsiskaitymo tvarką įmonėms, turinčioms EMAS registraciją ir taikyti kitas EMAS skatinimo priemones. Išskirtinis dėmesys skiriamas šių priemonių adaptavimui smulkių ir vidutinių įmonių poreikiams. Mažų ir vidutinių įmonių dalyvavimo EMAS programoje skatinimas yra vienas Europos Sąjungos prioritetų.

Europos Komisija tvirtai remia EMAS skatinančias priemones, skirtas įvairioms organizacijoms, visuomenei ir kitoms suinteresuotoms šalims. Tai apima ne tik informacijos leidinių publikavimą ir įvairių renginių (seminarų ar konferencijų) organizavimą, bet ir novatoriškų EMAS projektų kofinansavimą (visų pirma per LIFE programas) bei EMAS integravimą į kitas Europos Sąjungos politikos sritis. Viešieji pirkimai, integruota produktų politika, taršos integruota prevencija ir kontrolė yra pagrindinės sritys, turinčios glaudžias sąsajas su EMAS skatinimu.

Europos Komisija visuose padaliniuose numato taikyti EMAS savo aplinkos apsaugos veiksmingumo didinimui ir rekomenduoja kitoms Europos Sąjungos institucijoms pasekti šiuo pavyzdžiu. 2001 m. rugsėjo mėn. Europos Komisija priėmė sprendimą C (2001)/2591 įsipareigojama pradėti taikyti EMAS direktyvą Komisijos veikloje. EMAS diegimas Europos Komisijoje vyksta dviem etapais. Pirmame etape EMAS diegiama penkiuose direktoratuose – Generaliniame sekretoriате, Generaliniame aplinkos direktorate, generaliniame administracijos direktorate, Generaliniame informatikos direktorate bei Infrastruktūros ir logistikos biure Briuselyje. Pirmuose keturiuose padaliniuose EMAS jau pilnai įdiegtas.

2.3. Ekoženkinimo ir EMAS diegimą skatinantys veiksniai ir kliūtys

Yra daug veiksnių, skatinančių ūkio subjektus taikyti ekoženkinimą ir diegti EMAS. Viena iš paprastų priežasčių – aplinkos apsaugos (ar darnaus vystymosi) pokyčiai, vykstantys visuomenėje. Šie pokyčiai vis labiau įtakoja ūkio subjektų veiklą. Griežtėjantys teisiniai bei didėjantys verslo partnerių aplinkos apsaugos reikalavimai ir augantis visuomenės domėjimasis įmonių aplinkosauginiu veiksmingumu tampa veiksniais, į kuriuos moderni įmonė, siekianti užtikrinti sėkmingą verslo plėtrą, negali neatsižvelgti. Tačiau dar svarbesni veiksniai susiję su galimybėmis gerinti įmonės įvaizdį, mažinti žaliavų ir energijos sąnaudas, mažinti atliekų tvarkymo išlaidas ir pan. EMAS diegimo ir ekoženkinimo taikymo naudos pavyzdžiai:

- išlaidų mažinimas ir efektyvumo didinimas;
- produktyvumo didinimas ir padidėjęs konkurencingumas;
- gaminio kokybės užtikrinimas;
- užsakovų, tiekėjų ir kitų verslo partnerių reikalavimų tenkinimas;
- įvaizdžio gerinimas;
- aplinkosauginių kaštų mažinimas;
- inovacijų skatinimas;
- efektyvius informacijos teikimas suinteresuotoms šalims;
- pasiruošimas griežtėjantiems teisiniams reikalavimams;
- darbo sąlygų gerinimas ir nelaimingų atsitikimų mažinimas;
- darbuotojų motyvavimas ir atsakomybės skatinimas.

EMAS diegimas ir dalyvavimas ekoženkinimo sistemose visų pirma priklauso nuo ūkio subjektų motyvacijos. Diegti aplinkos vadybos sistemas ar taikyti ekoženkinimą ūkio subjektus skatina įvairūs vidaus skatinantys veiksniai (pvz.: veiklos efektyvumo, poveikio aplinkai mažinimo ir konkurencingumo padidavimo galimybės) ir išorės skatinantys veiksniai (pvz.: verslo partnerių reikalavimai, rinkos spaudimas). Tačiau patirtis rodo, kad daugeliui įmonių ekonominė įdiegtų šių priemonių nauda iš pradžių gali pasirodyti pernelyg maža, kad pateisintų papildomą darbą jei nėra papildomų motyvuojančių veiksnių.

Kitas svarbus aspektas – ūkio subjektų aprūpinimas informacija apie EMAS ir ekoženkinimą ir praktinį šių priemonių taikymą. Nepakankamas ūkio subjektų aprūpinimas tokia informacija yra labai rimta kliūtis EMAS diegimui ir ekoženkinimo taikymui.

Dar vienas esminis aspektas, lemiantis EMAS diegimą ir ekoženkinimo taikymą, yra ūkio subjektų kompetencijos lygis šių priemonių taikymo požiūriu. Dažniausiai įmonių kompetencijos lygis yra nepakankamas, kad EMAS ar ekoženkinimas būtų efektyviai įgyvendinti be išorės techninės ir finansinės paramos.

Pagrindiniai išorės veiksniai, skatinantys ir įgalinantys ūkio subjektus diegti EMAS ir taikyti ekoženkinimą gal būti suskirstyti į tris kategorijas:

1. išorės suinteresuotų šalių spaudimas įmonėms diegti šias priemones;
2. efektyvūs informacijos srautai ūkio subjektams iš kitų suinteresuotų šalių;
3. kitų suinteresuotų šalių ūkio subjektams teikiama techninė ir finansinė parama.

Tačiau suinteresuotų šalių motyvacija ir galimybės įtakoti ūkio subjektus diegti EMAS ir taikyti ekoženkinimą taip pat priklauso nuo jų sąmoningumo ir kompetencijos lygio bei efektyvaus aprūpinimo informacija.

2.4. Ekoženkinimo naudojimo įtaka ekologinio gaminių projektavimo taikymui

Labiausiai paplitęs ir veiksmingiausias būdas gerinti gaminių aplinkosaugines charakteristikas ir mažinti jų daromą poveikį aplinkai visų būvio ciklo etapų (pvz.: žaliavų išgavimo, gamybos, transportavimo, naudojimo, atliekų tvarkymo) metu yra ekologinis gaminių projektavimas. Tai svarbi geresnių aplinkos atžvilgiu produktų gamybos priemonė, nes būtent projektuojant produktus priimami reikšmingiausi sprendimai, lemiantys produktų poveikį aplinkai per visą būvio ciklą. Ši priemonė skatina optimizuoti produktų funkcijas, tausoti išteklius gamybos ir naudojimo metu, mažinti atliekų bei taršos susidarymą ir mažinti cheminių medžiagų keliamą riziką. Pagal galimybes sumažinti poveikį aplinkai ir inovacijų lygį, ekologinis gaminių projektavimas gali būti klasifikuojamas į tris pagrindinius tipus:

- *Gaminio tobulinimas*, apimantis dalinius gaminio pakeitimus esamoje rinkoje, paprastai nekeičiant paties gaminio ar gamybos technologijos.
- *Gaminio modifikavimas*, kai esama gaminio koncepcija išlieka nepakitusi, tačiau atskiri gaminio komponentai gali būti patobulinti ar pakeisti, siekiant panaudoti mažiau aplinkai kenksmingas medžiagas, lengviau išrinkti ar perdirbti gaminių, panaudoti atitarnavusio gaminio dalis ar sumažinti energijos sunaudojimą per visą būvio ciklą.
- *Funkcijos inovacija*, kai keičiamas gaminio funkcijos atlikimo būdas, pvz., gaminiai pakeičiami paslaugomis.

Teikdami apibendrintą informaciją apie gaminio ar paslaugos aplinkosaugines charakteristikas, ekoženklai įtakoja ir gamintojus ar paslaugos teikėjus, ir vartotojus. Gamintojai skatinami mažinti gaminių poveikį aplinkai viso jų būvio ciklo metu, o vartotojai skatinami rinktis aplinkos apsaugos požiūriu pranašesnius gaminius.

Darnaus vystymosi kontekste ekoženkinimą reikia vertinti kaip priemonę, padedančią mažinti poveikį aplinkai viso gaminių būvio ciklo metu. Todėl kyla klausimas koku būdu ekoženkinimo naudojimas gali užtikrinti ekologinio gaminių projektavimo taikymą.

Šiuo požiūriu vartotojų pasirinkimas yra neabejotinai svarbus nes tai įtakoja gaminių paklausą ir skatina gamintojus daryti vienokius ar kitokius su gaminiiais susijusius pakeitimus ir mažinti gaminių daromą poveikį aplinkai. Todėl, darant prielaidą, kad ekoženkinimas realiai įtakoja vartotojų pasirinkimą, galima teigti, kad iš esmės ekoženkinimas skatina gamintojus taikyti ekologinį gaminių projektavimą.

Tikslinga panagrinėti kaip prie ekologinio gaminių projektavimo skatinimo prisideda skirtingų tipų ekoženkinimas. Svarbiausi vertinimo parametrai: informacijos objektyvumas ar patikimumas, informacijos kompleksiskumas, informacijos palyginamumas, galimybė vartotojams teisingai vertinti pateiktą informaciją.

Atsižvelgiant į tai, kad ISO II tipo ženkinimas yra vienašališkas, jis gali būti nepakankamai objektyvus, gamintojai turi galimybę manipuliuoti duomenimis, skirtingų gamintojų pateikiama informacija apie tos pačios grupės gaminius gali būti sunkiai palyginama. Todėl įtaka ūkio subjektams taikyti ekologinį gaminių projektavimą bus minimali.

ISO I tipo ženkinimas visų pirma pasižymi tuo, kad informacija apie pateikiama labai suprantama forma. Vartotojui pakanka žinoti koku būdu paženklinoti aplinkos požiūriu pranašesni gaminiai. Gamintojo pateiktus duomenis tikrina ekoženklą suteikianti institucija,

todėl užtikrinamas informacijos objektyvumas. Atsižvelgiant į tai, kad gaminys vertinamas pagal kompleksiskai parinktus kriterijus, specifinius konkrečiai gaminių grupei, gamintojas turi surinkti ir išanalizuoti pakankamai nemažai informacijos apie gaminį, kurią gali panaudoti ekologinio gaminių projektavimo procese. Informacijos palyginimas apie specifines skirtingų tos pačios grupės gaminių aplinkos apsaugos charakteristikas yra ribotas. Gamintojas suinteresuotas gerinti gaminio aplinkos apsaugos charakteristikas tik iki tokio lygio, kokio reikalaujama ekoženklų suteikimo kriterijuose. Todėl gamintojas bus tik iš dalies skatinamas taikyti ekologinį gaminių projektavimą. Taikomų inovacijų ir gaminio modifikavimo lygis priklausys nuo konkrečiai gaminių grupei nustatytų ekoženkinimo kriterijų ir esamų gaminio aplinkos apsaugos charakteristikų.

ISO III tipo ekoženkinimas (aplinkosauginės gaminių deklaracijos) nenusileidžia ISO I tipo ekoženkinimui informacijos objektyvumu ir informacijos kompleksiskumu. Šiuo atveju labiau ribotos vartotojų galimybės teisingai vertinti pateikiamą informaciją, nes norint priimti aplinkos apsaugos požiūriu teisingesnį sprendimą būtina turėti aplinkosauginių žinių ir pačiam analizuoti aplinkos apsaugos deklaracijose pateiktą informaciją. Tačiau šiuo atveju gamintojas turi galimybę palyginti savo gaminio ir kitų rinkoje esančių analogiškų gaminių aplinkosaugines charakteristikas, nes deklaracijos yra standartizuoto turinio. Tai skatina taikyti ekologinį gaminių projektavimą ir suteikia labai vertingos informacijos ekologinio gaminių projektavimo procesui. Šiuo atveju gamintojas privalo atlikti gaminio būvio ciklo įvertinimą ir yra suinteresuotas kiek įmanoma sumažinti gaminio poveikį aplinkai jo viso būvio ciklo metu bei nuolat ieškoti galimybių šį poveikį dar labiau mažinti, o tai suteikia papildomos motyvacijos ekologinio gaminių projektavimo taikymui.

2.5. Ekoženkinimo sistemos Lietuvoje efektyvumas

Lietuvoje ekoženkinimas pradėtas taikyti 1996 m. Nacionalinis ekoženklas „Vandens Lelija“ buvo patvirtintas 1996-08-01 Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos ministerijos įsakymu, Nr. 106. Buvo parengti ženklų suteikimo kriterijai atskiros gaminių grupėms, tačiau susidomėjimo tarp gamintojų šis ženklas nesusilaukė.

Gamintojams investuoti į ekoženklą nebuvo prasmės, nes ženklas nebuvo išpopuliarintas tarp vartotojų, juo labiau užsienyje.

Reikia pripažinti, kad lietuviškas nacionalinis ženklas gali įtakoti tik vietos vartotojus, tačiau Lietuvos rinka yra pernelyg maža, kad įmonės ryžtųsi papildomoms su ekoženkinimu susijusioms išlaidoms. Nacionalinio ženklų išpopuliarinimui reiktų skirti daug lėšų ir vargu ar šios lėšos atsipirktų.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, atsirado galimybė naudoti Europos Bendrijos ekoženklą. Lietuvoje jau yra sukurta visa reikalinga teisinė bazė, formaliai veikia visa šio ekoženklų suteikimo sistema. Šiuo ženklu savo gaminius jau turi teisę viena Lietuvos įmonė (AB „Utenos trikotažas“).

Todėl esamos nacionalinio ekoženklų sistemos palaikymas nėra tikslingas.

Nacionalinis ekoženklas galėtų būti taikomas nebent tik tam tikroms specifinėms Lietuvai būdingų gaminių grupėms, kurių neapima Europos Bendrijos ekoženkinimo sistema. Prieš priimančią tokį sprendimą, būtų reikalingas specialus tyrimas dėl tokios ekoženkinimo sistemos tikslingumo ir ekonominio veiksmingumo.

Europos Bendrijos ecoženkinimo sistema Lietuvoje buvo sukurta visai neseniai, todėl apie tikrąjį jos efektyvumą spręsti dar anksti.

Šiuo metu publikuojami informaciniai leidiniai, bus organizuojami informaciniai seminarai įvairioms suinteresuotoms šalims. Planuojama parengti ir patvirtinti nacionalinį žaliųjų pirkimų įstatymą, parengti gebėjimų ugdymo programą įmonių vadovams ecoženkinimo klausimais. Tai neabejotinai prisidės prie Europos Bendrijos ecoženklų populiarinimo Lietuvoje ir ecoženkinimo sistemos efektyvumo užtikrinimo.

Tačiau galima teigti, kad ecoženkinimo sistemos efektyvumo požiūriu, valdžios institucijų, pramonės asociacijų, nevyriausybinų organizacijų ir kitų suinteresuotų šalių dalyvavimas nėra pakankamai aktyvus.

2.6. EMAS diegimo įtaka prevencinių inovacijų generavimui įmonėse

Dažnai keliamas klausimas ar formalizuotų vadybos sistemų diegimas realiai prisideda prie aplinkos apsaugos veiksmingumo didinimo. Vienareikšmiško atsakymo į šį klausimą nėra.

Galima teigti, kad aplinkos vadybos sistemos sertifikavimas nebūtinai reiškia, kad įdiegta vadybos sistema bus efektyvesnė. Iš dalies, sertifikavimas ar registravimas netgi iškreipia aplinkos vadybos sistemos esmę, kai įmonės siekdamas sertifikato ar registravimo visą dėmesį skiria formalių ISO 14001 standarto ar EMAS reikalavimų tenkinimui, o ne realiam aplinkos apsaugos veiksmingumo didinimui.

EMAS reglamento reikalavimai aplinkos vadybos sistemai dėl viešai prieinamų aplinkos apsaugos veiksmingumo ataskaitų ir darbuotojų įtraukimo padidina tikimybę tačiau neužtikrina, kad vadybos sistema bus efektyvi aplinkos apsaugos veiksmingumo didinimo požiūriu.

Prevencinių aplinkos apsaugos inovacijų taikymas yra esminė veiksmingos aplinkos vadybos sistemos prielaida. Optimizuoti įmonių aplinkos apsaugos veiksmingumą įmanoma tik taikant prevencines priemones, kuriomis pasiekiamas atliekų ar taršos sumažinimas susidarymo šaltinyje. Tokių priemonių įdiegimas didina ir įmonių ekonominę veiksmingumą, nes sumažinami nuostoliai ir sumažėja su atliekų bei taršos tvarkymu susiję kaštai.

Labiausiai paplitę terminai naudojami kalbant apie prevencines aplinkos apsaugos priemones aplinkos vadybos kontekste yra švaresnė gamyba (gamybos procesams) ir ekologinis gaminių projektavimas (gaminiams). Ekologinio gaminių projektavimo koncepcija buvo aprašyta 2.4. skyriuje. Švaresnė gamyba yra novatoriška aplinkos apsaugos strategija ir metodas, kuris remiasi racialesniu išteklių naudojimu bei atliekų ir taršos minimizavimu jų susidarymo vietoje. Švaresnė gamyba padeda sumažinti neigiamą įmonės poveikį aplinkai ir duoda teigiamus ekonominius rezultatus. Šiame kontekste atliekos vertinamos kaip neigiamą ekonominę vertę turintis produktas.

Švaresnės gamybos koncepciją pirmoji pradėjo naudoti Jungtinių tautų aplinkosaugos programos pramonės ir aplinkosaugos skyrius: „Švaresnė gamyba yra nuolatinis integruotos prevencinės aplinkosaugos strategijos taikymas procesams, gaminiams ir paslaugoms siekiant padidinti efektyvumą ir sumažinti riziką gyventojams ir aplinkai. Švaresnė gamyba taikoma:

- *Gamybos procesams:* žaliavų ir energijos taupymas, toksinių medžiagų eliminavimas ir atliekų bei emisijų kiekio ir toksiškumo sumažinimas.

- *Gaminiams*: negatyvaus gaminio poveikio aplinkai sumažinimas viso jo gyvavimo ciklo metu nuo žaliavų išgavimo iki galutinio perdirbimo ar utilizavimo.
- *Paslaugoms*: aplinkosaugos klausimų integravimas į paslaugų kūrimą ir teikimą.

Švaresnės gamybos taikymo efektyvumui didinti gali būti naudojamas pilnas kaštų įvertinimas. Ši priemonė įgalina įvertinti kaštus, kurie dažniausiai nėra vertinami naudojant įprastą apskaitos priemones. Tai įgalina investicijoms aplinkos apsaugos srityje sėkmingiau konkuruoti su kitomis investicijomis esant ribotiems įmonės finansiniams ištekliams. Įmonės taikančios šį metodą yra kur kas labiau linkę investuoti į švaresnės gamybos priemonių diegimą.

Nagrinėjant EMAS veiksmingumą didinant organizacijų aplinkos apsaugos veiksmingumą svarbu nustatyti kokiū būdu EMAS diegimas užtikrina prevencinių inovacijų generavimą įmonėse.

Aplinkos vadybos sistemos efektyvumas ir veiksmingumas priklauso nuo daugelio veiksnių. Vadovybės išipareigojimas ir vadybos sistemos esmės bei teikiamų galimybių supratimas yra pirmoji veiksmingos aplinkos vadybos sistemos prielaida, nes aplinkos vadybos sistemą diegiančios organizacijos vadovybė turi užtikrinti, kad diegiant aplinkos vadybos sistemą bus taikomos prevencinės aplinkos apsaugos priemonės.

Įdiegtų techninių inovacijų skaičius ir vadybos efektyvumas labai priklauso nuo darbuotojų įtraukimo į šią veiklą lygio. Tai dar viena veiksmingos aplinkos vadybos sistemos prielaida. Visi darbuotojai turi gerai suprasti savo veiklos įtaką įmonės aplinkosauginiam veiksmingumui ir būti įpareigoti teikti pasiūlymus, įgalinančius gerinti aplinkos apsaugos veiksmingumą racionaliai naudojant žaliavas ir kitus išteklius bei mažinant atliekų ir taršos susidarymą. Aktyvių švaresnės gamybos darbo grupių steigimas atskiruose įmonės padaliniuose gali žymiai padidinti aplinkos vadybos sistemos efektyvumą. Šiuo požiūriu taip pat svarbu įdiegti darbuotojų skatinimo sistemą už aktyvią veiklą švaresnės gamybos srityje.

Pvz., aplinkos vadybos programos yra vienas iš svarbiausių elementų, nuo kurių priklauso švaresnės gamybos priemonių diegimo lygis įmonėje. Rengdama aplinkos apsaugos programas įmonė turėtų vertinti vieno ar kito aplinkosaugos uždavinio įgyvendinimo galimybes diegiant švaresnės gamybos priemones, o tik po to svarstyti taršos valymo technologijų galimybes. Todėl rengiant aplinkos apsaugos programas rekomenduotina naudoti švaresnės gamybos galimybių nustatymo ir įvertinimo metodiką, įtraukiant įvairių įmonės lygių darbuotojus, bei rengti konkrečius švaresnės gamybos projektus.

Siekiant geresnių veiklos rezultatų būtina tinkamai mokyti darbuotojus. Jeigu vadovams pakanka trumpų 1-2 valandų mokymų apie prevencinės aplinkos vadybos teikiamas galimybes ir pagrindinius praktinio taikymo klausimus, tai žemesnio lygio darbuotojų mokymui reikėtų skirti daugiau laiko. Iš patirties žinoma, kad efektyviausias yra teorinių paskaitų ir praktinių darbų vietoje derinys. Tik tokiu būdu darbuotojai įsisavina metodiką ir būna pasirengę savarankiškai nustatyti problemas, jas analizuoti, teikti pasiūlymus bei juos pritaikyti.

Dar viena esminė veiksmingos aplinkos vadybos sistemos prielaida yra tinkamas diegiamos aplinkos vadybos sistemos integravimas į bendrąją organizacijos vadybos sistemą bei prevencinių aplinkos vadybos principų ir priemonių integravimas į bendrąją įmonės politiką ir pagrindinius veiklos principus, nes tik tokiu atveju aplinkos apsauga taps organizacijos bendrosios strategijos dalimi, o prevencinių aplinkos apsaugos inovacijos bus analizuojamos kartu su kitomis investicijų alternatyvomis. Be gamybos procesų valdymo, vadybos sistema turėtų būti pakeista taip, kad būtų užtikrintas ryšys su įprastomis ir naujomis

suinteresuotomis šalimis bei nuolatinis ataskaitų, prieinamų visoms suinteresuotoms šalims tobulinimas. Tai susiję su įmonės informacine ir ataskaitų rengimo sistema.

Apibendrinant galima teigti, kad EMAS diegimas savaime neužtikrina prevencinių aplinkos apsaugos inovacijų generavimo ir diegimo EMAS diegimas organizacijoje prisidės prie prevencinių aplinkos apsaugos inovacijų generavimo ir diegimo tik tada, kai organizacija supras aplinkos vadybos sistemos teikiamas galimybes ir bus motyvuota diegti prevencines inovacijas, ir kai turės pakankamai žinių bei kompetencijos tokias inovacijas generuoti ir diegti.

2.7. Europos Sąjungos šalių patirtis skatinant ekoženkinimą ir EMAS

2.7.1. EMAS diegimo skatinimas

Su teisiniais ir kitais reikalavimais susiję EMAS skatinimo priemonės

Nors EMAS yra savanoriška sistema, viename Belgijos regionų EMAS diegimas yra privalomas sąvartynams, nuotekų valykloms ir atliekų deginimo įrenginiams. Šios organizacijos EMAS diegimui gauna finansavimą iš regiono valdžios institucijų. Tikėtina, kad ateityje daugės šalių, kuriose tam tikroms organizacijoms EMAS taps privalomas. Tačiau šiuo metu Europos Sąjungos šalyse taikomos tik įvairios su teisiniais ir kitais reikalavimais susijusios EMAS skatinimo priemonės.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse taikomos supaprastintos atitikties teisiniams reikalavimams tikrinimo procedūros. Pvz., Austrijoje išleistas federalinis įstatymas dėl EMAS diegimo, kuriame numatyta kad organizacijoms, turinčioms EMAS registraciją taikomos supaprastintos atitikties teisiniams aplinkos apsaugos reikalavimams tikrinimo procedūros. Liuksemburge į EMAS registraciją atsižvelgiama planuojant emisijų tikrinimą. Norvegijos taršos kontrolės institucija yra įpareigojusi regionines aplinkos apsaugos institucijas sumažinti tikrinimų dažnumą EMAS registraciją ar ISO 14001 sertifikatą turinčioms įmonėms.

Vokietijoje, Olandijoje ir Portugalijoje, organizacijos, turinčios EMAS registraciją tikrinamos rečiau, taikoma supaprastinama ataskaitų teikimo tvarka. Tačiau čia supaprastinimas vykdomas tikrinančių organizacijų nuožiūra, remiantis tuo, kad EMAS registraciją turinčių organizacijų aplinkos apsaugos veikla yra skaidresnė, jos veiksmingiau valdo aplinkos apsaugos aspektus. Ispanijoje, EMAS ataskaitose pateikti duomenys taip pat naudojami mažinant inspekcijų skaičių.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse (pvz.: Italijoje, Vengrijoje, Kipre) EMAS skatinimas siejamas su taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimu. Italijoje įstatymiškai įtvirtinta galimybė EMAS registraciją turinčioms organizacijoms pratęsti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo galiojimo laiką nuo 5 iki 8 metų. Šioms organizacijoms supaprastinta ir leidimo pratęsimo tvarka. Vengrijoje, taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo galiojimo laikas EMAS registraciją turinčioms įmonėms prailginamas nuo 8 iki 10 metų.

Italijoje, Olandijoje ir kai kuriose kitose Europos Sąjungos šalyse EMAS registracija palengvina ir kitų su aplinkos apsauga susijusių leidimų išdavimą. Pvz., Italijoje, EMAS registraciją (ar ISO 14001 sertifikatą) turinčioms organizacijoms turi pirmenybę išduodant vandens naudojimo leidimus pramoninėms reikmėms iš ribotus išteklius turinčių vandens

baseinų. Liuksemburge, tokioms organizacijoms supaprastinta tvarka išduodami energijos naudojimo leidimai ir prailginamas šių leidimų galiojimo laikas. Olandijoje, EMAS registraciją (ar ISO 14001 sertifikata) turinčios organizacijos turi galimybę gauti specialius taršos leidimus, kuriuose įvardijamas maksimalus pagrindinės taršos kiekis susidarantis per vienerius metus, o ne leistinos koncentracijos. Toks leidimas leidžia įmonei lanksčiau planuoti gamybos ar taršos valymo įrangos keitimą.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse taršiausios įmonės privalo rengti metines aplinkos apsaugos ataskaitas, o EMAS registracija palengvina šią procedūrą. Danijoje apie 1000 pramonės įmonių privalo publikuoti aplinkos apsaugos ataskaitas. Vietoje tokių ataskaitų organizacijos gali pateikti EMAS ataskaitas. Olandijoje aplinkos apsaugos ataskaitas privalo rengti 300 taršiausių įmonių, tačiau jeigu organizacija turi EMAS registraciją, tokios ataskaitos rengti nereikia. Panaši praktika taikoma ir Norvegijoje.

EMAS skatinimui gali būti taikomi ir viešieji pirkimai. Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse, vykdant viešuosius pirkimus atsižvelgiama į EMAS registraciją. Nors viešuosiuose pirkimuose tiesiogiai reikalauti EMAS registracijos neleidžia kitos Europos Sąjungos direktyvos, dažniausiai viešųjų pirkimų procedūrose įvardijami aplinkos apsaugos reikalavimai, tuo būdu suteikiant privalumą EMAS registraciją turintiems gamintojams (ar paslaugų teikėjams). Pvz., Norvegijoje viešųjų pirkimų įstatymuose reikalaujama atsižvelgti į poveikį aplinkai, o tuo remiantis yra nustatyta koku būdu viešųjų pirkimų procedūroje gali būti atsižvelgiama į EMAS registraciją. Ispanijoje, EMAS registraciją turinčioms organizacijoms dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose netaikoma speciali įstatymuose nustatyta aplinkos apsaugos veiksmingumo įvertinimo procedūra.

Finansinis EMAS diegimo skatinimas

Daugelyje Europos Sąjungos šalių teikiama valstybės finansinė parama EMAS diegimui (Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Graikijoje, Čekijoje, Portugalijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Italijoje). Finansinė parama paprastai apima ir konsultacijas ir tikrinimo auditus. Kai kuriais atvejais finansinė parama teikiama ir kitoms su EMAS diegimu susijusioms išlaidoms. Pvz., Belgijoje, organizacijoms, įdiegusioms EMAS teikiama finansinė parama – 70 proc. visų diegimo kaštų mažoms ir vidutinėms organizacijoms ir 60 proc. - didelėms organizacijoms. Šioms organizacijoms taip pat teikiama 5 proc. subsidija visoms su EMAS diegimu susijusioms investicijoms ir finansinė parama darbuotojų mokymui EMAS klausimais.

Teikiant finansinę paramą EMAS diegimui dažniausiai išskiriamos mažos ir vidutinės įmonės. Kai kuriose šalyse, pvz., Danijoje, Austrijoje, Vokietijoje, finansinė parama EMAS diegimui teikiama tik mažoms ir vidutinėms organizacijoms (konsultacijoms, tikrinimo auditams). Austrijoje įgyvendinta EMAS skatinimo programa mažoms ir vidutinėms įmonėms, kur maksimali paramos suma organizacijai – 21800 EUR. Kai kuriose šalyse finansinė parama teikiama tik EMAS tikrinimo išlaidoms. Pvz., Italijoje padengiamos tik šios išlaidos, ir tik mažiau išsivysčiusiuose regionuose, tačiau šalies mažoms ir vidutinėms įmonėms yra galimybė gauti finansinę paramą ir EMAS diegimo konsultacijoms.

Dažniausiai finansinė parama teikiama diegiant aplinkos vadybos sistemą ir pagal EMAS reglamentą, ir pagal ISO 14001 standartą. Tačiau kai kuriose šalyse finansinė parama yra diferencijuojama. Pvz., Ispanijoje teikiama finansinė parama organizacijoms diegiant aplinkos vadybos sistemą pagal EMAS reglamentą yra didesnė nei diegiant pagal ISO 14001 standartą.

EMAS registracija yra nemokama daugelyje Europos Sąjungos šalių (pvz.: Belgijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Latvijoje). Vengrijoje EMAS registracijos mokestį planuojama įvesti 2007 m. pradžioje.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse EMAS registraciją turinčioms įmonėms taikomos tam tikros mokesčių lengvatos. Pvz., Danijoje pramonės įmonės moka „tikrinimo“ mokestį vietos arba regioninėms aplinkos apsaugos institucijoms. Šis mokestis 50 proc. sumažinamas įmonėms, turinčioms EMAS registraciją. Aplinkos apsaugos inspekcijų ir auditų mokestis 50 proc. EMAS registraciją turinčioms įmonėms sumažintas ir Norvegijoje. Suomijoje, aplinkos vadybos sistemas (įskaitant EMAS) įdiegusioms organizacijoms, taikoma nuolaida išduodant taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimus. Didžiojoje Britanijoje, įmonės turinčios EMAS registraciją turi galimybę siekti energijos naudojimo mokesčio 80 proc. sumažinimo.

Informacinės EMAS skatinimo priemonės

Informacinių priemonių naudojimas yra labiausiai paplitusi EMAS skatinimo priemonė. Praktiškai visose Europos Sąjungos šalyse yra išleista informacinių leidinių (brošiūrų, lankstinukų, informacinių biuletenių ir pan.), sukurtos specialios interneto svetainės apie EMAS, vykdomus projektus, konsultacijas teikiančias organizacijas.

Yra išleista ir labiau specializuotų leidinių, pvz., Austrijoje išleistas lankstinukas valdžios institucijų atstovams apie atitikties teisinimas reikalavimams tikrinimo lengvatas organizacijoms, turinčioms EMAS registraciją.

Vokietijoje buvo vykdoma informacinė EMAS kampanija, kurios metu šalies laikraščiuose ir žurnaluose buvo spausdinami reklaminiai EMAS pranešimai.

Daugelyje Europos Sąjungos šalių buvo publikuoti išsamūs EMAS diegimo vadovai. Pvz., Vokietijoje publikuoti EMAS diegimo vadovai įvairioms pramonės šakoms. Graikijoje išleista EMAS diegimo vadovai viešbučiams, vietos valdžios institucijoms ir pramonės įmonėms, Belgijoje - EMAS diegimo vadovas mažoms ir vidutinėms įmonėms.

Praktiškai visose Europos Sąjungos šalyse organizuojami EMAS seminarai ir paskaitos įvairioms tikslinėms grupėms.

Mokymas ir kompetencijos didinimas

Daugelyje Europos Sąjungos šalių buvo organizuoti vienokios ar kitokios formos mokymai EMAS tema, daugeliu atveju tai tik trumpalaikių demonstracinių projektų dalis ar atskiri mokymo seminarai, kurių metu tik supažindinama apie EMAS ir šios sistemos keliamus reikalavimus bei naudą.

Tačiau yra ir specializuotų sistemingai vykdomų mokymo programų pavyzdžių. Pvz., Airijoje nuo 2003 metų vykdoma mokymo programa vietos valdžios institucijoms EMAS diegimo klausimais.

Italijos EMAS kompetetinga institucija vykdo mokymo programą aplinkos apsaugos konsultantams ir auditoriams, kurios metu daugiausia dėmesio skiriama mažų ir vidutinių įmonių poreikiams. Programą sudaro teorinė dalis, tam tikrai pramonės šakai skirtas modulis ir praktinis darbas su mažomis ir vidutinėmis įmonėmis (kiekvienam moduliui skiriama mažiausiai 60 valandų). Sėkmingai egzaminą išlaikiusiems programos dalyviams išduodami

sertifikatai, patvirtinantys kompetenciją teikti EMAS konsultacijas ir atlikti tikrinimo auditus atitinkamos pramonės šakos įmonėse.

Daugeliu atvejų mokymus ir konsultacijas teikia konsultacinės kompanijos ar mokslinių tyrimų institutai konkrečioms EMAS diegti nusprendusioms organizacijoms.

Demonstraciniai projektai

Įvairūs EMAS demonstraciniai projektai buvo diegiami praktiškai visose Europos Sąjungos šalyse. Šių projektų metu buvo publikuojami informaciniai leidiniai ir EMAS diegimo vadovai, vykdomi mokymai, teikiamos konsultacijos projektuose dalyvaujančioms ir EMAS diegiančioms organizacijoms.

Kai kurių projektų metu buvo kuriamos ir testuojamos novatoriškos EMAS diegimo metodikos, skirtos mažoms ir vidutinėms organizacijoms. Tokie projektai buvo vykdomi pirmiausiai buvo vykdomi Belgijoje ir Prancūzijoje.

2005 metais buvo vykdomas tarptautinis projektas „EMAS kompetencijos stiprinimas naujose Europos Sąjungos Šalyse“, kuriame dalyvavo Lietuvos, Estijos, Latvijos ir Vengrijos organizacijos. Projekto metu buvo taikoma supaprastinta EMAS diegimo metodika, pagrįsta „ekožemėlapių“ taikymu. Taikant šią metodiką EMAS buvo diegiamas mažose ir vidutinėse įmonėse (Lietuvoje 10 pramonės įmonių), buvo parengta metodinė medžiaga. Nors projekto metu dėl laiko ir išteklių stokos EMAS diegimas nebuvo baigtas nė vienoje iš dalyvavusių įmonių, Europos aplinkos politikos institutas šio projekto metu taikytą metodiką įtraukė į geriausių priemonių, padedančių supaprastinti su aplinkos apsauga susijusius teisinius reikalavimus pramonės įmonėms, sąrašą.

Bendradarbiavimas su verslo asociacijomis ir kitomis suinteresuotomis šalimis skatinant EMAS

Yra nemažai valdžios institucijų ir kitų organizacijų bendradarbiavimo pavyzdžių skatinant EMAS. Pvz., Vokietijoje buvo vykdoma EMAS diegimo skatinimo kampanija, kurios metu šalies laikraščiuose ir žurnaluose buvo skelbiama EMAS reklama. Prie šios kampanijos finansavimo ir įgyvendinimo prisidėjo valdžios institucijos, pramonės asociacijos, profesinės sąjungos, nevyriausybinės aplinkos apsaugos organizacijos.

Čekijoje pasirašytas savanoriškas susitarimas tarp EMAS kompetetingos organizacijos ir pramonės bei amatų rūmų dėl EMAS skatinimo. Bendradarbiavimas EMAS skatinimo srityje tarp valdžios institucijų ir pramonės organizacijų vyksta daugelyje Europos Sąjungos šalių: Vokietijoje, Italijoje, Graikijoje, Liuksemburge. Bendradarbiavimas apima informacijos platinimą, mokymo programų, demonstracinių projektų įgyvendinimą.

Italijoje yra pasirašytas susitarimas tarp pramonės asociacijos ir draudimo kompanijų asociacijos, kuriuo remiantis draudimo kompanijos taiko mažesnius rizikos tarifus draudimo sutartims su EMAS registraciją turinčiomis įmonėmis. Sumažintus tarifus aplinkos vadybos sistemas įdiegusioms įmonėms taiko ir daugelis Norvegijos draudimo kompanijų. Dėl EMAS diegimo išlaidų subsidijavimo mažoms ir vidutinėms įmonėms, Italijos Aplinkos ministerija yra pasirašiusi susitarimą su Nacionaline finansavimo institucija (MPS BancaVerde).

Kai kuriose šalyse įsteigti nacionaliniai EMAS skatinimo forumai. Pvz., Italijoje tokį forumą 1999 m. įsteigė Nacionalinė ir regioninės aplinkos apsaugos agentūros. Estijoje veikia Aplinkos vadybos asociacija, kurios tikslas skatinti pažangių aplinkos vadybos priemonių

įgyvendinimą. Ši organizacija aktyviai prisideda ir prie EMAS skatinimo šalyje. Organizacijai priklauso pramonės, mokslinių tyrimų ir kitos organizacijos.

Slovakijoje, EMAS registraciją turinčioms organizacijoms 5 proc. sumažinamas Slovakijos ekoženklų suteikimo mokestis.

2.7.2. Ekoženkinimo skatinimas

Specialios ekoženkinimo populiarinimo programos

Patvirtinus Europos Bendrijos ekoženkinimo sistemą, vakarų Europos Sąjungos šalyse buvo įgyvendinti projektai šios sistemos skatinimui, kurių metu buvo parengtos ir įgyvendintos nacionalinės ekoženkinimo populiarinimo programos. Šių projektų metu apie ekoženkinimą buvo aktyviai informuojamos įvairios suinteresuotos šalys, vykdomos klausimynais paremtos įvairių suinteresuotų šalių apklausos ir remiantis jų rezultatais kuriamos tolesnių ekoženkinimo veiksmų skatinimo strategijos, organizuojami mokymai. Taip pat buvo atrinkami gamintojai ar prioritetinės gaminių grupės, kur buvo tikimasi greičiausiai sulaukti ekoženklų suteikimo. Taip buvo siekiama sukurti gaminių ir gamintojų „kritinę masę“, kuri išjudintų ekoženkinimą šalies rinkoje ir paskatintų kitus gamintojus taip pat įsitraukti į ekoženkinimo sistemą. Svarbus šių programų elementas buvo bendradarbiavimas su pramonės asociacijomis.

Airijoje buvo taikoma aktyvi ekoženkinimo skatinimo programa, nukreipta į šalies gamintojus ir prekybos centrus. Pradžioje buvo pasirinkti gamintojai, kurių gaminiai pasižymėjo geromis aplinkosauginėmis charakteristikomis ir atitiko ar beveik atitiko ekoženkinimo suteikimo kriterijus. Taip pat buvo aktyviai dirbama su didžiaisiais prekybos centrais ir viešuoju sektoriumi. Buvo organizuojami seminarai įvairioms suinteresuotoms šalims, paštu gamintojams siunčiama informacija apie ekoženkinimą. Informacijos platinimo veikloje buvo bendradarbiaujama su Airijos verslo darbdavių konfederacija.

Norvegijoje, ekoženklų populiarinimas buvo pradėtas nuo informacijos skelbimo spaudoje. Po to buvo atrinkta 10 įmonių, kurios buvo suinteresuotos dalyvauti ekoženkinimo sistemoje, kurioms buvo teikiamos konsultacijos ir padedama užpildyti ekoženklų suteikimui reikalingus dokumentus.

Olandijoje, Italijoje, Belgijoje, Liuksemburge ir kitose šalyse buvo atrinkta maždaug po 5 prioritetines gaminių grupes, kurioms buvo skiriama daugiausia dėmesio populiarinant ekoženkinimą.

Informacinės ekoženkinimo populiarinimo kampanijos

Populiariausios ekoženkinimo populiarinimui skirtos informacinės priemonės yra pranešimai dienraščiuose ir specializuotuose žurnaluose, informacijos paketai siunčiami paštu gamintojams ir prekybos atstovams ir seminarai.

Belgijoje, ekoženklų populiarinimui, už ekoženklų populiarinimą atsakinga institucija, be įprasto informacijos platinimo, siuntė informacinius leidinius apie ekoženkinimą mokykloms ir komunalines paslaugas gyventojams teikiančioms organizacijoms, ekoženklų populiarinimui naudojo netgi naujametinius sveikinius gamintojams. Graikijoje ekoženklų platinimui buvo naudojami ir plakatai autobusuose, metro stotyse.

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse organizuojamos specialios informacinės kampanijos. Pvz., Prancūzijoje informacinę kampaniją ekoženklui populiarinimui, kuria buvo siekiama padidinti vartotojų susidomėjimą ekoženklais ir paskatinti rinktis ekoženklus pažymėtus produktus, organizavo Prancūzijos aplinkos ministerija kartu su Prancūzijos kompetetinga organizacija ir Prancūzijos aplinkos agentūra. Kampanijoje dalyvavo didžiausi prekybos tinklai, kuriuose buvo iškabinti specialūs plakatai ir reklamuojamos ekoženklus paženklinę gaminiai. Kampanijoje dalyvavo 120 „Auchan“, 215 „Carrefour“, 60 „Cora“ ir 175 „Monoprix“ prekybos centrai. Šios kampanijos metu vartotojams buvo išdalinta 800 000 brošiūrų. Kampanijos atidaryme, kuris vyko dideliame prekybos centre netoli Paryžiaus dalyvavo Prancūzijos aplinkos apsaugos ministrė.

Informaciniuose ekoženkinimo populiarinimo renginiuose, kurie dažnai siejami su ekoženklų suteikimu (ypač kai suteikiami pirmieji ar pirmieji tam tikroje gaminių grupėje ekoženklai šalyje) dažniausiai dalyvauja ir aukšti šalies pareigūnai: ministrai, pramonės asociacijų vadovai, savivaldybių vadovai ir pan. Tokiu būdu sulaukiama daugiau žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio.

Ekoženkinimo populiarinimas dažnai vykdomas įvairių parodų, kitų renginių metu platinant informacinius leidinius, skaitant paskaitas, pristatant gaminius, kuriems suteiktas ekoženklas.

Ekoženkinimo skatinimas taikant viešuosius pirkimus

Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse, vykdant viešuosius pirkimus į ekoženkinimą atsižvelgiama netiesiogiai. Dažniausiai viešųjų pirkimų procedūrose įvardijami aplinkos apsaugos reikalavimai, kurie suteikia pranašumą ekoženklus pažymėtiems gaminiams. Tai veiksminga ekoženkinimo skatinimo ir aplinkos požiūriu geresnių produktų paklausos formavimo priemonė, leidžianti panaudoti valstybinių institucijų perkamąją galią.

Specialių komitetų steigimas ekoženkinimui remti

Ekoženkinimo skatinimui kai kuriose Europos Sąjungos šalyse steigiami specialūs komitetai. Pvz., Danijos aplinkos ministerija 1999 m. iniciavo tekstilės komiteto steigimą. Pagrindinis komiteto tikslas – parengti veiksmų planą aplinkos požiūriu geresnių tekstilės gaminių paklausai didinti. Vienas iš pagrindinių šios organizacijos veiklos sričių buvo Europos Bendrijos ekoženkinimo skatinimas ir paklausos šį ženklą turintiems gaminiams didinimas. Į komiteto veiklą buvo įtraukti įvairių suinteresuotų šalių atstovai. Komiteto veikloje dalyvavo 19 gamybos, prekybos, projektavimo, vartotojų ir kitų organizacijų atstovų. Komitetas veikė savanorišku pagrindu.

Suomijoje taip pat buvo įsteigtas analogiškas tekstilės komitetas (2001 m.). Šio komiteto steigimą iniciavo šalies aplinkos apsaugos administracija ir Suomijos tekstilės pramonės asociacija. Komiteto veikloje dalyvavo 20 gamybos, prekybos, tekstilės pramonės asociacijos, antrinių žaliavų perdirbimo, mokslinių tyrimų institutų, ir ekoženkinimo organizacijų atstovai. Komitetas ne tik prisidėjo prie ekoženkinimo skatinimo šalyje, bet sprendė ir kitus tekstilės pramonei aktuales aplinkos apsaugos klausimus. Remiantis tekstilės komiteto veiklos patirtimi, 2004 m. Suomijoje buvo įsteigtas baldų pramonės komitetas.

2.8. Ekoženkinimo ir EMAS skatinimas Lietuvoje

Leidiniai

Lietuvių kalba išleistas reklaminis EMAS lankstinukas ir EMAS diegimo metodinė medžiaga (autoriai: J.K. Staniškis ir V. Arbačiauskas). Abu leidinius parengė KTU Aplinkos inžinerijos institutas (APINI), o finansavo LR Ūkio ministerija. APINI, bendradarbiaudamas su Tarptautine aplinkos vadybos asociacija (INEM), yra išleidęs brošiūrą apie EMAS.

Aplinkos apsaugos agentūra yra išleidusi informacinių leidinių apie ekoženkinimą, informacijos ekoženkinimo klausimais pateikta agentūros internetu svetainėje. Įmonėms, siekiančioms ekoženklą gali būti naudinga APINI išleista monografija „Gaminių ekologinis projektavimas“ (autoriai: J.K. Staniškis, V. Varžinskas, R. Uselytė).

Informaciniai renginiai

2003 m. balandžio 29 d. Vilniuje įvyko seminaras „EMAS diegimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje“. Seminarą organizavo KTU Aplinkos inžinerijos institutas, Suomijos Baltijos institutas ir Suomijos aplinkos apsaugos institutas. Seminare dalyvavo Lietuvos pramonės įmonių, ministerijų, Lietuvos pramonės konfederacijos ir kitų organizacijų atstovai.

Tarptautinis EMAS kompetencijos stiprinimo naujose ES šalyse projektas

2004 - 2005 m. buvo įgyvendintas tarptautinis EMAS kompetencijos stiprinimo naujose ES šalyse projektas, kurį Lietuvoje įgyvendino KTU Aplinkos inžinerijos institutas. Projektas taip pat buvo įgyvendinamas Estijoje, Latvijoje, Vengrijoje ir Lenkijoje. Projektą koordinavo Tarptautinis aplinkos vadybos asociacija (INEM). Projektą finansavo Europos Komisija. Projekto veiklą Lietuvoje 2004 metais iš dalies finansavo ir LR Ūkio ministerija.

Projekto metu buvo parengta aplinkos vadybos sistemų pagal EMAS reglamentą/ ISO 14001 standartą supaprastinto diegimo mažose ir vidutinėse įmonėse metodika, pagrįsta ekožemėlapiais, kuri buvo praktiškai taikoma atrinktose pramonės įmonėse. Metodika pritaikyta mažų ir vidutinių įmonių poreikiams, įgalina įdiegti aplinkos vadybos sistemą su mažesnėmis nei įprasta personalo išteklių sąnaudomis, supaprastinta dokumentacijos sistema ir užtikrina visų įmonės darbuotojų dalyvavimą vadybos sistemos diegimo ir palaikymo procese. Projekte dalyvavo 10 Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių. Projekto metu buvo prarastos 5 mokymo sesijos, įmonėms teikiamos individualios konsultacijos. Mokymus pravedė ir konsultacijas teikė APINI specialistai.

Šio projekto metu taikyta metodika Europos Komisijos buvo įvertinta kaip „gera praktika“ siekiant supaprastinti teisinių aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimą (Directorate General Enterprise and Industry, „Reducing Burdens on Industry: Simplifying the Implementation of Environmental Regulation“, 2006).

Finansinis EMAS diegimo skatinimas

Šiuo metu LR Ūkio ministerija subsidijuoja EMAS tikrinimą ir registravimą mikro, mažoms ir vidutinėms įmonėms pagal LR Ūkio ministro įsakymą Nr. 4-143.. Pagal šią tvarką kompensuojama 75 proc. EMAS vertinimo ir registravimo išlaidų. Paraiškų teikimo terminas – 2006 m. spalio 10 d.

3. IŠVADOS

1. EMAS įgyvendinimas ir ekoženkinimo taikymas prisideda prie darnaus vystymosi proceso. Remiantis EMAS reglamentu gali būti įdiegta veiksminga aplinkos vadybos sistema, pagrįsta švaresnės gamybos ir ekologinio gaminių projektavimo principų taikymu. Ekoženkinimo taikymas gali skatinti ekologinių gaminių projektavimą ir prisideda prie darnaus vystymosi principus atitinkančio vartojimo skatinimo. EMAS įdiegimas ir dalyvavimas ekoženkinimo sistemose taip pat prisideda prie organizacijų konkurencingumo ir šalies ekonominio potencialo didinimo. Todėl EMAS ir ekoženkinimas Lietuvoje yra skatintini.
2. Europos Bendrijos Šeštojoje aplinkos apsaugos veiksnių programoje ir kituose strateginiuose dokumentuose aiškiai įvardinta ekoženkinimo bei EMAS diegimo svarba. Europos Komisija ieško būdų mažinti gaminių daromą poveikį aplinkai, vertinant visą jų būvio ciklą. Europos Bendrijos ekoženklų suteikimo sistema yra viena iš priemonių, galinčių padėti tai pasiekti. Europos Sąjungos šalys skatinamos supaprastinti aplinkos apsaugos leidimų išdavimo ir atsiskaitymo tvarką įmonėms, turinčioms EMAS registraciją ir taikyti kitas EMAS skatinimo priemones
3. EMAS diegimas ir dalyvavimas ekoženkinimo sistemose priklauso nuo ūkio subjektų motyvacijos (vidaus ir išorės skatinančių veiksnių), ūkio subjektų aprūpinimo informacija apie EMAS ir ekoženkinimą ir praktinį šių priemonių taikymą, ir ūkio subjektų kompetencijos lygis šių priemonių taikymo požiūriu. Pagrindiniai išorės veiksniai, skatinantys ir įgalinantys ūkio subjektus diegti EMAS ir taikyti ekoženkinimą yra trys: išorės suinteresuotų šalių spaudimas įmonėms diegti šias priemones, efektyvūs informacijos šaltiniai ūkio subjektams iš kitų suinteresuotų šalių ir kitų suinteresuotų šalių ūkio subjektams teikiama techninė ir finansinė parama.
4. Darnaus vystymosi kontekste ekoženkinimą reikia vertinti kaip priemonę, padedančią mažinti poveikį aplinkai viso gaminių būvio ciklo metu. Darant prielaidą, kad ekoženkinimas realiai įtakoja vartotojų pasirinkimą, galima teigti, kad iš esmės ekoženkinimas skatina gamintojus taikyti ekologinį gaminių projektavimą. Taikant ISO I tipo ekoženkinimą (pvz., Europos Bendrijos ekoženklą), gamintojai bus iš dalies skatinami taikyti ekologinį gaminių projektavimą (taikomų inovacijų ir gaminio modifikavimo lygis priklausys nuo konkrečiai gaminių grupei nustatytų ekoženkinimo kriterijų ir esamų gaminio aplinkos apsaugos charakteristikų). ISO III tipo ekoženkinimas (aplinkosauginės gaminių deklaracijos) skatina gamintojus kiek įmanoma sumažinti gaminio poveikį aplinkai jo viso būvio ciklo metu ir nuolat ieškoti galimybių šį poveikį dar labiau mažinti, o tai suteikia papildomos motyvacijos ekologinio gaminių projektavimo taikymui.
5. Lietuvoje nacionalinis ekoženkinimas pradėtas taikyti 1996 m., tačiau susidomėjimo tarp gamintojų nesusilaukė. Nacionalinio ženklo išpopuliarinimui reiktų skirti daug lėšų ir vargu ar šios lėšos atsipirktų, nes dėl ribotos rinkos abejotina ar šalies įmonės ryžtųsi papildomoms su ekoženkinimu susijusioms išlaidoms. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, šalyje buvo sukurta Europos Bendrijos ekoženklų suteikimo sistema. Todėl esamos nacionalinio ekoženklų sistemos palaikymas nėra tikslingas.
6. Europos Bendrijos ekoženkinimo sistema Lietuvoje buvo sukurta visai neseniai, todėl apie tikrąją jos efektyvumą spręsti dar anksti. Ekoženkinimo kompetetingos institucijos Lietuvoje planuojama veikla leidžia tikėtis, kad ekoženklas Lietuvoje bus išpopuliarintas ir ši sistema veiks efektyviai, tačiau sistemos efektyvumui užtikrinti reiks ir aktyvaus kitų

suirerisuotų šalių dalyvavimo. Siekiant paskatinti ūkio subjektus taikyti ekologinį gaminių projektavimą, Lietuvoje tikslinga pradėti kurti ir ISO III tipo ekoženkinimo sistemą.

7. Prevencinių aplinkos apsaugos (švaresnės gamybos) inovacijų taikymas yra esminė veiksmingos aplinkos vadybos sistemos prielaida. EMAS diegimas organizacijoje prisidės prie prevencinių aplinkos apsaugos inovacijų generavimo ir diegimo tik tada, kai organizacija supras aplinkos vadybos sistemos teikiamas galimybes ir bus motyvuota diegti prevencines inovacijas, ir kai turės pakankamai žinių bei kompetencijos tokias inovacijas generuoti ir diegti.
8. Europos Sąjungos šalyse buvo taikomos įvairios EMAS skatinimo priemonės: su teisiniais ir kitais reikalavimais susiję priemonės (pvz.: supaprastinta aplinkos apsaugos leidimų išdavimo tvarka, supaprastintos atitikties teisiniams reikalavimams tikrinimo procedūros); finansinės skatinimo priemonės (pvz.: tiesioginė parama EMAS diegimui, mokesčių lengvatos), informacinės priemonės (pvz.: informaciniai leidiniai, diegimo vadovai, seminarai), mokymas ir kompetencijos didinimas, demonstraciniai projektai. Ekoženkinimo skatinimui Europos Sąjungos šalyse buvo vykdomos specialios ekoženkinimo populiarinimo programos, organizuojamos informacinės kampanijos, steigiami specialūs komitetai ekoženkinimui skatinti. I šią patirtį atsižvelgta rengiant ekoženkinimo ir EMAS skatinimo priemonių planą.
9. Ekoženkinimo ir EMAS skatinimui Lietuvoje buvo išleista informacinių leidinių ekoženkinimo ir EMAS klausimais, tačiau būtų naudinga atnaujinti ir pakartotinai išleisti bei išplatinti brošiūras bei praktinio diegimo vadovus, organizuoti informacinius seminarus. Reikia organizuoti ir ilgalaičius kvalifikacijos kėlimo kursus ūkio subjektams (įskaitant Europos Komisijos pripažintą supaprastintą EMAS diegimo metodiką mažoms ir vidutinėms įmonėms). Kvalifikacijos kėlimo programos turi apimti praktinį ekoženkinimo taikymą ar EMAS diegimą.

4. PRIEMONIŲ PLANAS EKOŽENKLINIMO IR EMAS DIEGIMO LIETUVOS ORGANIZACIJOSE SKATINIMUI

Eil. Nr.	Priemonė	Vykdytojai	Numatomas vykdymo laikas
1. Su teisiniais ir kitais reikalavimais susiję skatinimo priemonės			
1.1.	Supaprastinti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo ir pratęsimo tvarką bei atitikties teisiniams reikalavimams tikrinimo procedūras ūkio subjektams turintiems EMAS registraciją	Aplinkos ministerija	2007 m.
1.2.	Modifikuoti viešųjų pirkimų procedūras, kad būtų teikiama pirmenybė ekoženklų pažymėtiems gaminiams ir EMAS registraciją turintiems ūkio subjektams	Aplinkos ministerija, Finansų ministerija	2007 m.
2. Finansinis skatinimas			
2.	Įgyvendinti ilgalaikę EMAS diegimo, tikrinimo ir registravimo bei su ekoženkliniu susijusių išlaidų subsidijavimo ūkio subjektams tvarką	Ūkio ministerija	2007 - 2010 m.
3. Informacinės skatinimo priemonės, mokymas ir kompetencijos didinimas			
3.1.	Organizuoti kvalifikacijos kėlimo kursus ūkio subjektams EMAS ir ekoženklinio klausimais (įskaitant informacinės medžiagos išleidimą ir praktinį diegimą): - ekoženklinio – atskiroms gaminių grupėms; - EMAS - mažoms ir vidutinėms įmonėms pagal supaprastintą metodiką paremtą ekožemėlapiams. - EMAS - kitiems ūkio subjektams (įdiegusiems aplinkos vadybos sistemas pagal ISO 14001 standartą ir neįdiegusiems aplinkos vadybos sistemų)	Ūkio ministerija, Aplinkos ministerija	Kasmet 2007 – 2010 m.
3.2.	Organizuoti informacines ekoženklinio kampanijas (įtraukiant prekybos centrus, žiniasklaidą)	Aplinkos ministerija, Lietuvos pramonininkų konfederacija	Susidarius „kritiniam“ suteiktų ekoženklų skaičiui tam tikroje gaminių grupėje
4. Aplinkosauginių gaminių deklaracijų taikymas			
4.	Įvertinti ISO III tipo ekoženklinio (aplinkosauginių gaminių deklaracijų) taikymo galimybes Lietuvoje	Aplinkos ministerija	2007 m.

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos ūkio ministro
2006 m. birželio ?? d.
įsakymu Nr. ???

EUROPOS BENDRIJOS APLINKOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOS (EMAS) DIEGIMO KONSULTAVIMO, VERTINIMO IR REGISTRAVIMO IŠLAIDŲ DALINIO KOMPENSAVIMO TVARKOS PROJEKTAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Ši tvarka parengta vadovaujantis ūkio ministro 2005 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. 94 „Dėl ministerijos programų įgyvendinimui skirtų lėšų naudojimo (administravimo)“ patvirtinta Ūkio ministerijos programų įgyvendinimui skirtų lėšų naudojimo (administravimo) bendrąja tvarka ir reglamentuoja aplinkos vadybos sistemos, įdiegtos pagal Europos Bendrijos EMAS reglamentą, vertinimo ir registravimo išlaidų dalinį kompensavimą iš Eksperto plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimo specialiosios programos lėšų.

2. Aplinkos vadybos sistemų vertinimo ir registravimo išlaidų dalinio kompensavimo organizacijoms tikslai - skatinti organizacijas diegti sistemas, atitinkančias EMAS reikalavimus, pagerinti bendrą aplinkosaugos veiksmingumą, gerinti gaminių bei paslaugų kokybę ir didinti konkurencingumą.

II. LĖŠŲ SKYRIMO SĄLYGOS

4. Organizacijos, pageidaujančios gauti aplinkos vadybos sistemos diegimo konsultavimo vertinimo ir registravimo išlaidų dalinę kompensaciją, ne vėliau kaip per metus nuo EMAS registracijos kompetetingoje institucijoje pateikia Ūkio ministerijai nustatytos formos paraišką (1 priedas), vertinimo ir registravimo išlaidų suvestinę (2 priedas) bei vadovo parašu ir antspaudu patvirtintus šiuos dokumentus:

4.1. Registraciją patvirtinančių dokumentų kopijas, 2 egz.;

4.2. Sąskaitų, mokėjimo pavedimų ar kitų dokumentų, patvirtinančių diegimo konsultavimo, tikrinimo ir registravimo išlaidų dydį, kopijas, 2 egz.;

4.3. Pažymą apie valiutos konvertavimą mokėjimo metu galiojusi kursu (jei už sertifikavimo (registravimo) paslaugas mokėta užsienio valiuta), 2 egz.;

5. Vadovaudamasi šia tvarka, Ūkio ministerija kompensuoja diegimo konsultavimo išlaidas 50 procentų. Vertinimo ir registravimo pagal EMAS reglamentą išlaidas mažoms ir vidutinėms įmonėms kompensuoja 75 procentų, kitoms organizacijoms – 50 procentų.

6. Jei organizacija yra gavusi dalinę aplinkos vadybos sistemos diegimo, vertinimo ir registravimo išlaidų kompensaciją iš kitų šaltinių nei Ūkio ministerija, vadovaudamasi šia tvarka, Ūkio ministerija kompensacijos dydį skaičiuoja nuo likusios nekompensuotos sertifikavimo (registravimo) išlaidų dalies.

III. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

7. Organizacijų paraiškos gauti aplinkos vadybos sistemų diegimo konsultavimo, vertinimo ir registravimo išlaidų dalinę kompensaciją svarstomos **Pramonės konkurencingumo didinimo komiteto bei Verslo plėtojimo tarybos posėdžiuose**. Galutinį sprendimą dėl kompensacijos skyrimo, atsižvelgdamas į Pramonės konkurencingumo didinimo komiteto ir Verslo plėtojimo tarybos siūlymus, priima ūkio ministras.

8. Ministro priimti sprendimai realizuojami pareiškėjui sudarius atitinkamą sutartį su Ūkio ministerija - asignavimų valdytoja.

APLINKOS VADYBOS SISTEMOS DIEGIMO KONSULTAVIMO, VERTINIMO IR REGISTRAVIMO PAGAL EMAS REGLAMENTĄ IŠLAIDŲ DALINIO KOMPENSAVIMO PARAIŠKA

Pareiškėjas (organizacijos pavadinimas, adresas, kodas, vadovo vardas, pavardė, pareigos, tel., faks., el. paštas)-----

Atsiskaitomoji sąskaita-----
Bankas, banko kodas-----

Organizacijos pagrindinės veiklos apibūdinimas ir pagrindinių veiklos rūšių kodai-----

Ar buvo gauta analogiškos priemonės išlaidų dalinė kompensacija (jeigu taip - už kokią priemonę, iš kokių šaltinių, kokia suma, kada)-----

Vertinimo ir registravimo išlaidos, Lt (be PVM)-----

Prašoma iš dalies kompensuoti, Lt (be PVM)-----

Dokumentų, pridedamų prie sertifikavimo išlaidų dalinio kompensavimo paraiškos, sąrašas:-----

Paraišką užpildė (v., pavardė, pareigos, telefonas, parašas)-----

Paraiškos užpildymo data-----

Antspaudas

APLINKOS VADYBOOS SISTEMOS DIEGIMO KONSULTAVIMO, VERTINIMO IR REGISTRAVIMO PAGAL EMAS REGLAMENTĄ IŠLAIDŲ SUVESTINĖ

Eil. Nr.	Išlaidos	Sąskaitos Nr. ir data	Mokėjimo pavidimo Nr. ir data	Išlaidos (be PVM)			Dalinė kompensacija (be PVM), Lt
				jei mokėta valiuta		suma, Lt	
				suma, valiuta	valiutos kursas mokėjimo dieną		
			Iš viso:				

Vadovas
pavardė _____

Vardas,

(parašas)

Vyr. finansininkas
pavardė _____

Vardas,

(parašas)

A.V.

Ūkio ministerijos projekto
veiklos finansavimo ir
finansavimo kapitalui formuoti
administravimo taisyklių
11 priedas

**Priemonė „Iš dalies kompensuoti pramonės įmonėms aplinkos vadybos sistemų pagal ES
Aplinkos vadybos ir audito sistemos (EMAS) reikalavimus diegimo konsultavimo, vertinimo ir
registravimo išlaidas“**

Programa	Specialioji programa - Eksporto plėtros ir skatinimo strategijos įgyvendinimas
Programos tikslas	Eksporto plėtros ir skatinimo strateginis tikslas – išlaikyti esamus eksporto augimo tempus
Programos uždavinys	Eksportui palankios aplinkos kūrimas
Prioritetai teikiant finansinę paramą pagal priemonę	Mažos ir vidutinės įmonės
Pareiškėjai	Gamybine veikla užsiimanti pramonės įmonė, teikianti paraišką finansinei paramai gauti iš ministerijos programų lėšų.
Administruojanti institucija	LR Ūkio ministerija
Finansinės paramos rūšis	Aplinkos vadybos sistemos, įdiegtos pagal EMAS reikalavimus diegimo konsultavimo, vertinimo ir registravimo išlaidų dalinis kompensavimas.
Mažiausias leistinas finansinės paramos dydis	–
Didžiausias leistinas finansinės paramos dydis	–
Didžiausias leistinas finansinės paramos intensyvumas	Diegimo konsultavimo išlaidos - 50 procentų. Vertinimo ir registravimo pagal EMAS reglamentą išlaidos: mažoms ir vidutinėms įmonėms – 75 procentų, kitoms organizacijoms – 50 procentai.
Finansinės paramos teikimo apribojimai	Aplinkos vadybos sistemos pagal EMAS reglamentą diegimo konsultavimo, vertinimo ir registravimo išlaidos kompensuojamos tik po registracijos EMAS kompetetingoje institucijoje. Jei organizacija yra gavusi dalinę aplinkos vadybos sistemos diegimo konsultavimo, vertinimo ir registravimo išlaidų kompensaciją iš kitų šaltinių nei Ūkio ministerija, vadovaudamasi šia tvarka, Ūkio ministerija kompensacijos dydį skaičiuoja nuo likusios nekompensuotos išlaidų dalies.

Papildomi reikalavimai	<p>Organizacijos, pageidaujančios gauti aplinkos vadybos sistemos diegimo konsultavimo, vertinimo ir registravimo išlaidų dalinę kompensaciją, ne vėliau kaip per metus nuo EMAS registracijos kompetetingoje institucijoje pateikia Ūkio ministerijai nustatytos formos paraišką (1 priedas), vertinimo ir registravimo išlaidų suvestinę (2 priedas) bei vadovo parašu ir antspaudu patvirtintus šiuos dokumentus:</p> <ul style="list-style-type: none">4.1. Registraciją patvirtinančių dokumentų kopijas, 1 egz.;4.2. Sąskaitų, mokėjimo pavedimų ar kitų dokumentų, patvirtinančių vertinimo ir registravimo išlaidų dydį, kopijas, 1 egz.;4.3. Pažymą apie valiutos konvertavimą mokėjimo metu galiojusių kursų (jei už sertifikavimo (registravimo) paslaugas mokėta užsienio valiuta), 1 egz.
-------------------------------	--